

Makai Máté *Az erőmű* című novellájában az irodalmi művek olvasása korántsem a hagyományos értelemben vett befogadást jelenti, hanem annál sokkal intenzívebb tudat alatti utazásokat. A könyvszalonokba betérő olvasó nem írott szöveget vesz a kezébe: fejére sisak kerül, az érzéstelenítés és a nyúltagy környéki apró szűrés után a beérkező információ az elmében aszociatív módon szerveződő filmfelvétellé áll össze, amely során még

Nyéki Gábor 59

ELMÉLETÍRÁSOK

Makai Máté: *Koriolán dala*

hasznosítható energia is termelődik. A Makai által vizionált (talán nem túl távoli) jövőben mozifilmként pereg le minden, különleges élményeket tartogatva – az irodalom ilyen formában központi helyet foglal el az egyén életében. Ám a novella igazi csavarját az adja, hogy mindez egyúttal azt is eredményezheti, hogy a (be)olvasás folyamata egyre inkább a drogfogyasztáshoz lesz hasonlatos: a fikciós mű szerré válik, amelytől a fogyasztó egyre kevésbé képes függetleníteni magát.

Az előbbieken felvázolt írás remekül összegzi a *Koriolán dala* című novellagyűjtemény főbb pontjait: a közreadott tizenöt szöveg zömében Makai Máté arra keresi a választ, hogy vajon miféle helye lehet a műalkotásnak és az alkotás folyamatának abban a világban, amelyet teljes egészében a technológia határoz meg – amelynek különféle okokból adódóan mégis szerves részét képezi a fikció? Milyen szerepet tölthet be egy regény, egy vers, egy festmény vagy éppen az alkotó személye abban a modernizált világban, amelyben természetessé válik az űrutazás és nemlétező Európa Liga-mérkőzésről tudósít a tévé?

A kötet legjobban sikerült darabjaiban a megfogalmazott kérdések a sci-fi vagy a beatregény zsánerébe ágyazódva kapnak hol komikus, hol tragikus, de mindenképpen frappáns választ. Bár a Makai-szövegek főhősei éppen csak fel vannak skiccelve, a művészetelméleti felvetések vannak annyira erőteljesek, hogy végig fenntartsák az olvasói figyelmet. A *Fegyverkezés a dél-kínai tengeren* című novellában nemzetközi hajsza indul egy szökött szörfbolond katona után, akinek menekülési útvonalát hátrahagyott Fenyvesi Ottó-verssorok mutatják. Nagy a tét, hiszen az idézetek annyira talányosak, hogy akár még hadítitkok átírataként is értelmezhetőek. A hadítengerészet mellett hamarosan az új-historista filológusok, közép-európai dekonstruktőrök is bekapcsolódnak a versrészletek értelmezésébe (és mindebből még a Brian Jonestown Massacre zenekar sem maradhat ki), így válik az üldözés stratégiai szintű irodalomelemzéssé, majd „minden

idők legmenőbb vers-performanszává” – ez egyúttal elmés fricskával is szolgál az irodalom jelenkori szerepét firtató kérdésekre. Makai fantáziája jó néhány novellában határtalanul csapong, sokszor abszurditásig fokozódik.

60 „Miután a készülékbe bediktált testsúlya és magassága alapján egyeztetve azt a műholdas helymeghatározás által lemért sebességgel és a megtett távval, kiderült róla, hogy átlagon felüli teljesítményre képes, behívót kapott az egyetemi atlétikai klubhoz”, olvasható például a *Taplóban*. Életelixírek, máshol múltba látó távcső, legtöbbször furcsán ismerős disztópikus, sokszor budapesti helyszínekkel. A Belvárosi Szalonban bárkibe beleprogramozhatják a legújabb könyvszenzációt, a Hűvösvölgyi Akadémia pedig gondoskodik arról, hogy a kitenyészett sportolók jégfürdőben regenerálódhassanak. Tökéletes és embertelenül kényelmes világok tárulnak fel, amelyekben az irodalom egyszerre jelenthet performanszt, függőséget vagy az önálló gondolkodás, a felszabadulás lehetőségét.

A fülszöveg Pynchon, Burroughs és Philip K. Dick-hatásokat ígér és a kortárs médiaelméleti meglátások mellett tematikus szinten valóban a fenti szerzők dominálnak. Dick legjobb ötleteivel veszi fel a versenyt például a már említett olvasóprogram is; máshol találkozni egy szőrfrock-bandával, akiknek egyetlen célja abban látszik kimerülni, hogy a lehető legrövidebb idő alatt a lehető legnagyobb mennyiségű pszichedelikus kalandba keveredjenek. Hozzájuk hasonlóan pynchoni figura *A jamali fekete lyukban* szereplő Jancsi, aki olyannyira paranoiás, hogy esztétikai témájú doktori disszertációját is „véletlenül összeűzött elméleti diskurzusok kifejtéseként” írta meg. A megidézett szerzők sorát lehetne még folytatni: az említettekén túl Cortázar vagy Borges köszön vissza a *Csapdában*, ahol a bérgyilkos azzal szembe-sül, hogy saját maga is áldozat. Nem lehet nem észrevenni Bradburyt *A ciprusi kísérlet* sorai között, ahol a gondolkodás feleslegességéről és káros hatásairól olvashatunk, és ahol a rendszerellenes megmozdulás a nagy H.H.H. könyvének mondataiból kezd megszerveződni.

A novellák szerzője vitathatatlanul gazdag irodalmi örökségből dolgozik és képzelőereje, illetve az elméleti problémák iránti érzékenysége is szembetűnő, ám ez a sokoldalúság most azt is eredményezi, hogy Makai ahelyett, hogy kimunkálná ötleteit és koherens narratív vázat teremtene köréjük, számos esetben inkább kidolgozatlanul hagyja szövegeinek jelentős részét. A felületesség mikroszinten folyamatosan jelen van. A *Fegyverkezés... hősről*, Hosszúról például megtudjuk, hogy ő a „dél-kínai tenger ezüstpatkánya”, de hogy hogyan vált azzá és egyébként ez a kifejezés mégis mit jelent, arról nem kapunk tájékoztatást –szintén nehezen dekódolható a „szubtrópusi lézerező” is. Hasonlóan talányos, hogy vajon miként is képzelhetőek el *Az erőmű* Tommasijának, „a közép-európai post-western igazi mesterének”

könyvei vagy akár a „szoláris pillanatok”. Kétségtelenül virtuóz képekről van szó, de kifejtetlenségük okán inkább tűnnek hangzatosnak, mint művészeknek.

Mindez önmagában persze még nem lenne problémás, csak hogy a felületeség sajnos a kötet számos további pontján felüti a fejét. Legszenbetűnőbb, amikor a novellák összekapcsolódási lehetőségeit kutatjuk: néhol úgy tűnik, mintha Makai törekedne arra, hogy a *Koriolán* novellái egyazon szövegvilágon belül legyenek elhelyezhetőek, ám ez az írói eljárás nem határozza meg az egész kötetet. Így nehéz eldönteni, hogy mindez milyen funkcióval bír: miért pont azok a szereplők térnek vissza, akik, és miféle szerepe lehet egy-egy ilyen visszatérésnek. Spencer például eszméletlenül terül el *Az egyetlen biztos dolog* végén, majd egy ugyanilyen nevű karaktert látunk viszont a *Bolondok úrhajójában*, ahol folyton ugyanazt az értelmetlen hangsort ismételgeti. Máshol arról olvasunk, hogy Hosszú a haditengerészet elől menekül, pár novellával később már arról mesél, hogyan tépett be Kairóban. Mind-egyik megoldás közül talán a címszereplő karaktere a legtalányosabb: Koriolán a többiekhez hasonlóan éppen csak fel van skiccelve és karaktere nem bír központi szereppel a kötet egészét tekintve. Ilyen formájú kiemelése meglehetősen esetlegesnek tűnik.

A könyvet egyik oldalról remek ötletek és frissnek ható művészetelméleti fejtegetések jellemzik, másrészt viszont mindezt nem minden esetben sikerül koherens egészévé formálni. Az esszébetéteknek is beillő gondolatfutások, legyenek bármennyire is újszerűek egy szépirodalmi kötetben elhelyezve, inkább esztétikai tanulmányokba kívánkoznak. Az elbeszélőkké tett figurák gyakorta inkább közép-szerű, vázlatosan megrajzolt alakok, akik messze állnak a mitikus hőssé váló, ámde úgyszintén csak felskiccelt társaiktól. Dramaturgiai ívet (bár akadnak üdítő kivételek) nem mindig találni, helyette különféle epizódok laza összekapcsolása követi egymást, a szerzői ötletek vagy a komikum azonban önmagukban nem képesek biztosítani a történetek érdekességét. Jó példa erre *A gyermekkor vége*, amely egy William Goethe nevű dobistenség megvilágosodását mutatja be. A későbbi grandiózusságnak már a bevezető sorok is megágyaznak: „William Goethe kelet felé fordulása idején kezdődtek a nagy változások. Éppen akkor volt tízezer napja, hogy megszületett egy sárgás-lilás fényeket számláló péntek délutánon, valahol Európában, farkfekvésből”. Csakhogy a főhős rövidesen eltűnik az egymás után idézett anekdoták sorozatában, amelyek ahelyett, hogy előrelendítenék a cselekményt, szétszabdadják a szöveg koherenciáját. Előbb egy ázsiai utazásról olvashatunk, majd Goethe sakk-vonzalmáról, majd ismét az ázsiai utazásról, aztán egy húszas éveiben rendőrtisztként dolgozó gururól. Ugyanitt az olyan

művészes(kedő) kifejezéseket sem tudjuk megúszni, mint például a sakkozást jelentő „elmélyedtünk a tervezés és kivitelezés absztrakt geometriájában”, vagy a „dolgozni szeretne, ezért állást keres, mert érezni akarja a kötelesség és az akarat feszes tengelyén fennakadó érzelmeket”-sorok esetében, ezek kínoassága pedig a szöveg paródiaként történő olvasását is jócskán nehezíti.

A *Koriolán dala* tehát furcsa hibrid: jobb novelláiban megtalálja a hidat szépirodalom és művészetelmélet között, ám az összképet tekintve a letisztultságra és a koherenciára egyelőre várnunk kell. (*FISZ, Bp., 2016.*)

